

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาในสังคมไทยสมัยโบราณ มีรากฐานอยู่ที่วัด วังและบ้าน วัดทำหน้าที่เป็นทั้งสถานศึกษาและแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละท้องถิ่นมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยมีพระสงฆ์ผู้ทรงความรู้ ทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน ซึ่งใช้คำร่าคือ "พระไตรปิฎก" (จิตรกร ตั้งเกษมสุข 2525: 16) การศึกษาที่ประชาชนได้รับจากวัด จึงมิใช่เรื่องภาษาหรือหนังสือเท่านั้น หากแต่เป็นการมุ่งกล่อมเกล่าจิตใจให้เป็นผู้มี "สติสัมปชัญญะ มีเมตตาธรรม และมีความรอบคอบ" (วุฒิชัย มูลศิลป์ 2525: 33) การศึกษาในลักษณะนี้ได้ดำเนินเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งสมัยต่อมาแม้จะได้มีการปฏิรูปการศึกษาไปสู่ระบบโรงเรียนตามแบบตะวันตกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การจัดการศึกษาก็ยังคงอาศัยพระสงฆ์และวัด เป็นสำคัญ โดยเฉพาะการจัดตั้งโรงเรียนนั้นได้โปรดฯ ให้มีการจัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรขึ้นเป็นแห่งแรกภายในวัดคือ "โรงเรียนวัดมทรพณาราม" (กระทรวงศึกษาธิการ 2507: 48) ด้วยมีข้อวินิจฉัยว่า โรงเรียนที่จะตั้งขึ้นสำหรับบุตรหลานราษฎรเล่าเรียนนั้น ถ้าจะไปตั้งที่อื่นนอกจากวัดก็จะขัดกับประเพณี เดิมที่นิยมฝากเด็กไปเล่าเรียนตามวัดและการที่จะตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นนั้นจะต้องจ่ายเงิน เดือนและค่าใช้จ่ายของหลวง เป็นเงินมาก ถ้าหากว่าตั้งโรงเรียนที่ในวัดจะได้อาศัยทั้งที่ดินและศาลาซึ่งมีอยู่แล้ว และวัดมีอยู่ทั่วทุกหนทุกแห่งจึงได้คิดจัดตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรขึ้นตามวัด ในส่วนของการเล่าเรียนศึกษา ทรงเห็นความสำคัญของการปลูกฝังหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่เด็กทั้งโรงเรียนในกรุงและหัวเมืองจะต้องให้มีการสอนศาสนาด้วยทรงมีความวิตกไปว่า เด็กชั้นหลังจะห่างเหินศาสนาจนเป็นคนไม่มีธรรมในใจมากขึ้น (ประมวลพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส 2514: 2) สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงรับภาระงานด้านการศึกษาทั้งหัวเมืองทั่วราชอาณาจักร ได้ทรงสนองพระราชประสงค์ตามพระราชดำริ โดยทรงเห็นควรที่จะเพิ่มความรู้ในพระพุทธศาสนาเข้าทุกชั้น เพื่อนักเรียนจะต้องใส่ใจ

เป็นอุบายให้ฝึกฝนในการธรรม อันจะชักนำตนให้เป็นคนมีความประพฤติดี สมพระบรมราชประสงค์

ด้วยเหตุนี้หลักสูตรการศึกษาเกี่ยวกับวิชาจรรยาและศาสนา จึงเริ่มมีครั้งแรกตาม
โครงการศึกษา พ.ศ. 2445 ซึ่งได้กำหนดให้วิชานี้เป็นวิชาสำหรับสอบไล่ในประโยค 1
(ประถมศึกษา) โดยให้แปลศัพท์และอธิบายข้อปัญหาสุภาษิต อธิบายปัญหาธรรมะ และคฤหัสถ์ศีล
และในประโยค 2 (มัธยมศึกษา) ให้อธิบายหัวข้อธรรมะและสนทนาโต้ตอบเกี่ยวกับกิริยาวาจา
(ขำ เลือง วุฒิจันทร์ 2524: 17-18) จะเห็นได้ว่าตั้งแต่ในอดีต คนไทยไม่เคยละเลยที่จะ
ปลูกฝังอบรมคุณธรรมทางศาสนาให้แก่เด็ก

ต่อมาสังคมไทยระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คนไทยเริ่มรับเอาแบบอย่างตะวันตก
เข้ามาในระบบวิถีชีวิต นโยบายการศึกษาของประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยมี
กระทรวงธรรมการทำหน้าที่รับผิดชอบ เกี่ยวกับการศึกษาและยึด เอาสถาบันวัด เป็นหลักในการ
จัดการศึกษาให้แก่พลเมือง กลายเป็นรัฐทำหน้าที่จัดการศึกษาแทนใหม่ทั้งหมด แยกการศึกษา
สำหรับพระภิกษุสามเณรและสำหรับเด็กออกจากกันโดยเด็ดขาด ยกการศึกษาสำหรับพระภิกษุ
สามเณร ให้เป็นหน้าที่ของคณะสงฆ์รับภาระรับผิดชอบดำเนินการโดยตรง โครงการและ
แผนการศึกษาของชาติในสมัยต่อ ๆ มา ไม่กล่าวถึงพระสงฆ์อีกเลย

เมื่อเหตุการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ พระสงฆ์มองเห็นสภาพสังคมที่เยาวชน
ถูกปล่อยปละละเลย ประชาชนส่วนใหญ่ไม่สนใจพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร จึงพยายามเข้าไป
ใกล้ชิดประชาชนอีกครั้ง โดยพระสงฆ์ ชั้นเจ้าหน้าที่ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยไปช่วย
สอนศีลธรรมตามโรงเรียน และแผนกธรรมวิจิตรได้เปิดการสอนพระพุทธศาสนา และการอภิปราย
ปัญหาธรรม การแสดงปาฐกถาธรรม ให้พุทธศาสนิกชนที่สนใจฟังทุกวันพระและวันอาทิตย์
ในบริเวณลานอโศก วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และให้พระภิกษุซึ่งเป็นพระนิสิตกำลังศึกษาอยู่
ในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ช่วยเป็นภาระในการดูแลเด็กที่ติดตามผู้ใหญ่มาวัดไม่ให้ส่งเสียง
ดังรบกวนสมาธิผู้ใหญ่ โดยการเล่านิทานให้ฟังบ้าง นับว่าเป็นกิจกรรมที่ผู้ใหญ่และเด็กพอใจ
เป็นอย่างมาก เมื่อรูปการขยายมาเป็นเช่นนี้ ประชาชนผู้มีจิตศรัทธาจึงช่วยกันเสียสละทุนทรัพย์
และปัจจัยต่าง ๆ เพื่อสร้างอุปกรณ์การเรียนการสอนที่จำเป็น เปิดเรียนกัน เป็นหลักฐานแน่นอน
บนอาคารเรียนของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (หลังเดิม) เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม
พ.ศ. 2501 และเรียกว่าโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์

แห่งแรกในประเทศไทย (พระมหามนตรี เทวมนต์ 2526: 41)

กรมการศาสนาได้เห็นความสำคัญของการดำเนินงานของพระสงฆ์ในด้านนี้ ในปี พ.ศ. 2520 จึงได้เสนอโครงการส่งเสริมโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต่อรัฐบาล และมีมติให้กรมศาสนาจัดทำหลักสูตรของโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น โดยให้โรงเรียนทั่วประเทศใช้เป็นอย่างเดียวกัน และกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534)

ในปัจจุบันโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ทุกแห่งทั้งประเทศใช้หลักสูตรของโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งจัดทำโดยกรมการศาสนา และได้มีการขยายโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยให้มีอำเภอละ 1 แห่ง จัดสรรงบประมาณ 28.8 ล้านบาท และของ อ.พ.ป. ล้านบาทในขณะเดียวกัน ศูนย์อำนวยการช่วยเหลือประชาชนตามแนวพระราชดำริ เพื่อพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความตระหนักเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในอันที่จะช่วยสังคม จึงมีภาคเอกชนร่วมกับพระสงฆ์และข้าราชการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จัดทำโครงการศูนย์คฤหัสถ์ วัด ราชการ เพื่อสนับสนุนโครงการนำพระทัยจากในหลวงขึ้น ซึ่งศูนย์อำนวยการช่วยเหลือประชาชนตามแนวพระราชดำริ เห็นว่าควรจะให้โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นกิจกรรมหนึ่งในศูนย์คฤหัสถ์ วัด ราชการ และจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ให้ครบทุกอำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และดำเนินการให้แล้วเสร็จในปีงบประมาณ 2532 โดยมีศูนย์อำนวยการช่วยเหลือประชาชนตามแนวพระราชดำริ เพื่อพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กองทัพบกที่ 2 เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จึงเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการแก้ไข ปัญหาศีลธรรมของเด็กและเยาวชน ในการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อให้เยาวชนใช้เวลาว่างอยู่ใกล้วัดพระศาสนา เป็นผู้มั่งจริยธรรม เพื่อเป็นองค์ประกอบที่ดีของสังคมในปัจจุบันและอนาคต
2. เพื่อปลูกฝังขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทยไว้แก่เยาวชนมิให้สูญสิ้นไป
3. เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับบ้าน โดยอาศัยเด็กเป็นสื่อ
4. เพื่อเป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ดี แทนสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความเสื่อมของสังคมปัจจุบัน

5. เพื่อจัดกิจกรรม เสริมย้ำในการ เรียนรู้วิชาสามัญที่นักเรียน เรียนอยู่ในโรงเรียนสามัญ
6. เพื่อสร้างภาพพจน์ที่ดีงามในสายตาของประชาชนให้แก่วัด ในแง่ของการทำประโยชน์แก่สังคมให้เด่นชัดขึ้น นอกเหนือไปจากกิจกรรมอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนอันเป็นหน้าที่ดั้งเดิมของวัด
7. เพื่อเป็นการสร้างความสามัคคีอันดีระหว่าง เด็กนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งมาจากต่างโรงเรียนสามัญ ทำให้ลดปัญหาความไม่สงบจากการทะเลาะวิวาท
8. เพื่อเป็นการลดภาระของผู้ปกครองนักเรียนในการที่จะต้อง เป็นห่วงกับการเที่ยวเตร่
9. เพื่อส่งเสริมให้สถาบัน หน่วยงาน องค์กรและสมาคมมูลนิธิต่าง ๆ ได้มีทางบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม โดยเฉพาะการสร้างเยาวชนที่มีคุณภาพให้แก่ชาติบ้านเมืองได้มากขึ้น

โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ได้จัดการเรียนการสอนเป็น ชั้นเตรียม ชั้นต้น ชั้นปลาย และชั้นสูง

- ชั้นเตรียม คือ ผู้ที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-ประถมศึกษาปีที่ 3
- ชั้นต้น คือ ผู้ที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-ประถมศึกษาปีที่ 6
- ชั้นปลาย คือ ผู้ที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-มัธยมศึกษาปีที่ 3
- ชั้นสูง คือ ผู้ที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-มัธยมศึกษาปีที่ 6

โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีหลักสูตรที่ใช้สอนอยู่ในปัจจุบัน แบ่งเป็น 2 ภาคคือ ภาควิชาบังคับ และภาควิชาเลือก

ภาควิชาบังคับ ประกอบด้วย

ประวัติพระพุทธศาสนา	สอนประมาณ	50 นาที/สัปดาห์
วิชาธรรม	สอนประมาณ	50 นาที/สัปดาห์
พุทธศาสนาพิธี	สอนประมาณ	50 นาที/สัปดาห์

ภาควิชาเลือก ประกอบด้วย

พุทธศาสนาภาษาอังกฤษ วาทศิลป์ นาฏศิลป์ ดนตรี ศิลปหัตถกรรม ภาษาอังกฤษ
วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ฯลฯ

สำหรับภาควิชาเลือก โรงเรียนมีสิทธิ์เลือกวิชาตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น
และความพร้อมของโรงเรียน ตลอดจนความต้องการของสังคมในแต่ละท้องถิ่นและตามความ
เหมาะสมของ เวลาด้วย

จากการศึกษาหลักสูตรของโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัย พบว่า แตกต่างจากรูปแบบ
เดิมที่ในอดีตมุ่งเน้นด้านศาสนาอย่างเดียว แต่ในปัจจุบันนักเรียนจำนวนมากศึกษาใน
โรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัย เนื่องจากสนใจในภาควิชาเลือก (ก่องแก้ว โยธาประเสริฐ
2524: 23) โดยเฉพาะนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ต่างแข่งขันกันกวาดวิชาเพิ่มเติม ให้ความ
สนใจและต้องการเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัยมากขึ้น เพราะเป็นการศึกษาแบบให้เปล่า
นักเรียนได้มีโอกาสฝึกฝนทบทวน ได้รับความรู้ใหม่ ๆ ในวิชาการต่าง ๆ เพิ่มขึ้น อันจะเอื้อต่อ
การเรียนในระบบโรงเรียน และการดำรงชีวิตประจำวัน

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ ใคร่จะศึกษาการจัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนของ
โรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัยในกรุงเทพมหานคร เพื่อหาข้อเท็จจริงและรายละเอียดต่าง ๆ
ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึง สภาพและปัญหาที่เกี่ยวกับการเรียน
การสอนในโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัยจะได้นำไปปรับปรุง ส่งเสริม การเรียนการสอน
ให้มีประสิทธิภาพและ เกิดประโยชน์แก่สังคมอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัยในระดับที่
เทียบเท่าระดับประถมศึกษาซึ่งประกอบด้วยชั้น เตรียมและชั้นต้น ในกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับการ
บริหารการศึกษา หลักสูตร การเรียนการสอน กิจกรรม การวัดและประเมินผล การนิเทศการศึกษา
สภาพแวดล้อมทั่วไปของโรงเรียน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ขอบ เขตของการวิจัย

1. ผู้วิจัยมุ่งศึกษา เฉพาะโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิทย ในกรุงเทพมหานคร เท่านั้น
2. ผู้วิจัยจะศึกษาสภาพการจัดการ เรียนการสอนของโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิทย ในระดับที่เทียบ เท่าระดับประถมศึกษาซึ่งประกอบด้วย ชั้นเตรียม และชั้นต้น

ข้อคกลงเบื้องต้น

1. ผู้บริหาร ครูและนักเรียน ตอบแบบสอบถามตามสภาพความเป็นจริงทุกประการ
2. ตัวอย่างประชากรที่เป็นนักเรียนชั้นต้น 3 (เทียบเท่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนประถมศึกษา) เป็นนักเรียนชั้นสูงสุด) เป็นนักเรียนชั้นสูงสุดของชั้นต้น และมี ประสิทธิภาพพอที่จะตอบปัญหา เกี่ยวกับสภาพการจัดการ เรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิทย ได้ตรงตามความเป็นจริง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาหลักสูตรและ เอกสารประกอบหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 หลักสูตร และคู่มือการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิทย ประมวลการสอน วิชาทางศาสนา วารสารบทความ สถิติทางการศึกษา และงานวิจัยต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่เพื่อใช้ในการวิจัย
2. การสร้าง เครื่องมือ ผู้วิจัยสร้าง เครื่องมือคือ แบบสอบถามแบบ เลือกตอบจำนวน 3 ฉบับ ประกอบด้วยฉบับที่ 1 แบบสอบถามผู้บริหาร ฉบับที่ 2 แบบสอบถามครู ฉบับที่ 3 แบบสอบถาม นักเรียน แล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแก้ไข นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับผู้บริหาร จำนวน 2 คน ครูจำนวน 7 คน นักเรียนจำนวน 5 คน ที่ไม่ใช่ตัวอย่างประชากร เพื่อเป็นแนวทาง นำมาปรับปรุงแก้ไขต่อไป
3. นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปใช้กับตัวอย่างประชากร ผู้บริหารจำนวน 37 คน ครูชั้นต้นและชั้นเตรียม จำนวน 171 คน คน นักเรียนชั้นต้น 3 จำนวน 148 คน
4. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยวิธีการหาค่าร้อยละ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หมายถึง โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นในวัด โดยความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์กับกรมการศาสนา เพื่อเผยแพร่ศีลธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน

สภาพการจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการปฏิบัติงานของครูชั้นเตรียมและชั้นต้นของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์เกี่ยวกับการบริหารการศึกษา หลักสูตร การเรียน การสอน กิจกรรม การวัดและประเมินผล การนิเทศการศึกษา สภาพแวดล้อมทั่วไปของโรงเรียน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และกระบวนการปฏิบัติงานของนักเรียนชั้นต้น ๓ เกี่ยวกับ การเรียน กิจกรรม สภาพแวดล้อมทั่วไปของโรงเรียน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ครู หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่สอน อบรมให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งสอนวิชาภาคบังคับ หรือภาควิชาเลือกในชั้นเตรียม (เทียบเท่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ของโรงเรียนประถมศึกษา) และชั้นต้น (เทียบเท่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ของโรงเรียนประถมศึกษา)

นักเรียน หมายถึง ผู้เข้ารับการศึกษาระดับชั้นต้น ๓ (เทียบเท่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนประถมศึกษา)

ประโยชน์ของการวิจัย

1. เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ตามโครงการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด

2. เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงการจัดการศึกษาของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน ให้มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของนโยบายรัฐในการส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมของเด็กเยาวชน และประชาชนทั่วไป